

Borodin Quartet

Borodin & Brahms

Uitvoerenden

Nikolai Sachenko	viool
Sergei Lomovsky	viool
Igor Naidin	altviool
Vladimir Balshin	cello

Programma

Alexander Borodin (1833-1887) - Strijkkwartet nr. 1 in A (1875/77)

Moderato - Allegro

Andante con moto

Scherzo: Prestissimo - Trio. Moderato

Andante - Allegro risoluto

Sergej Rachmaninov (1873-1943) - *Romance* uit Strijkkwartet nr. 1 (1889/90)

PAUZE

Johannes Brahms (1833-1897) - Strijkkwartet nr. 3 in Bes opus 67 (1877)

Vivace

Andante

Agitato: Allegretto non troppo

Poco allegretto con variazioni

Programmatoelichting

‘In de wintermaanden kan ik alleen componeren als ik mij te ziek voel om college te geven. Dus, vrienden, draai gerust de gebruikelijke gang van zaken om en zeg nooit tegen mij: ‘Ik hoop dat je gezond bent’ maar ‘Ik hoop maar dat je ziek bent’.’ Woorden van Alexander Porfirjevitsj **Borodin**. Een van de allergrootste ‘amateurs’ uit de geschiedenis van het componeren. Inderdaad, hij deed het er zo’n beetje naast. Borodin was scheikundige, arts en hoogleraar, genoot tot in het buitenland bekendheid als wetenschapper. Het componeren werd bewaard voor de weekenden, de zomervakanties en dus, zoals hij grappend zei, voor als ziekte hem verhinderde college te geven.

Borodin werd in 1833 in Sint-Petersburg geboren als buitenechtelijke zoon van een prins en een mooi volksmeisje; zoals toen gebruikelijk, werd hij bij de burgerlijke stand ingeschreven als zoon van een lijfeigene van de prins, Porfiri Borodin. De kleine Alexander werd, als een ware prins, opgevoed door gouvernantes en privéleraren. Zijn moeder wilde dat hij arts werd, het componeren moest hij zichzelf maar leren. Maar hij zou er geen moeite mee hebben dat dit laatste op het tweede plan kwam: ‘Voor anderen een taak, plicht, arbeid en levensvulling, voor mij ontspanning, genoeg en liefhebberij, die mij van mijn officiële opgaven als professor, als wetenschappelijk adviseur afleidt.’ Wel jammer dat zijn oeuvre noodgedwongen klein is – hij schreef ook nog eens langzaam – en dat werken als de opera *Prins Igor* en de *Derde symfonie* onvoltooid bleven.

Borodin maakte deel uit van het z.g. ‘Machtige Hoopje.’ Dit waren vijf Russische avantgarde componisten met een bepaald doel: Russische muziek moest een Russische, niet-westerse klank hebben, moest waar en waarachtig zijn, en als het even kon diende er van volksmuziek gebruik te worden gemaakt, door de componist zelf opgespoord. Men richtte zich tegen de traditionele, ‘academische’, vooral in Duitsland ontwikkelde vormen, zoals strijkkwartet en symfonie. Borodin hanteerde die wel maar daarbinnen had zijn muziek zeker een Russisch-nationale klank; ze weerspiegelt vooral het oostelijk deel van het Russische erfgoed.

Hij schreef twee strijkkwartetten; meestal klinkt het *Tweede*. Het *Eerste* is iets academischer, meer doorwrocht en met veel contrapunt. Maar even ‘warm’ als z’n opvolger. Soms geeft men het de bijnaam ‘Op een thema van Beethoven’: Borodin ontleende het hoofdthema van het eerste deel aan Beethovens opus 130. Opgedragen aan de echtgenote van collega Nikolaj Rimsky-Korsakov (het *Tweede* zou Borodin aan zijn eigen vrouw opdragen), werd het kwartet indertijd goed ontvangen. Een criticus benadrukte dat Borodin het eerste grote Russische kamermuziekwerk had geschreven (de man ‘vergat’ daarbij wel even de drie kwartetten van Tsjaikovski). Over het componeren deed Borodin zo’n twee jaar – we weten waarom...

Afgezien van zijn pianowerken schreef **Rachmaninov** niet veel kamermuziek. Een pianotrio, een cellosonate, wat jeugdwerk en dat is het. In 1890 was hij nog student, pas 17, leerling van Sergej Tanejev en Anton Arenski. Maar zijn echte leermeester was Tsjaikovski. Die was zijn ‘geestelijk leider’, zijn ‘mentor’, zijn grote voorbeeld. Het zou dezelfde Tsjaikovski zijn die hem, niet lang nadat Rachmaninov zijn kwartet componeerde, tot zijn ‘opvolger’ benoemde vanwege de succesvolle eenacter *Aljeko*. Rachmaninov zou zich later nooit meer aan een strijkkwartet wagen en zo klinkt er een uniek facet van hem. De Romance komt uit zijn *Eerste kwartet*, waarvan maar twee delen zijn voltooid. Fraai het gebruik van pizzicato (‘plukken’) en tremolo.

Johannes **Brahms** hield van Holland. Heel veel. In 1875 maakte hij een Nederlandse tournee, speelde onder meer in de Parkzaal in Amsterdam, in Rotterdam, in Den Haag en in het Utrechtse Gebouw voor Kunsten & Wetenschappen aan de Mariaplaats (tegenwoordig het conservatorium; een trotse gevelsteen meldt nog altijd dat Brahms er heeft gespeeld). In Utrecht logeerde Brahms bij een vriend, de hoogleraar fysiologie Wilhelm Theodor Engelmann, die een herenpand bewoonde aan Lucasbolwerk 16. Het schijnt één van Brahms’ favoriete bezigheden te zijn geweest om urenlang in zijn dooie eentje langs de Utrechtse pleinen, grachten en werfkelders te zwerven.

Programmatoelichting

Holland hield ook van Brahms. In ieder geval in de persoon van Engelmann. Toen Brahms weer vertrokken was, schreef Engelmann hem: 'Na uw vertrek werden wij door melancholie overvallen: vriendelijke blikken werden ernstig, stralende ogen saai, en wij zuchtten diep, zo diep...' Engelmann schreef meer brieven van dergelijke strekking aan de Grote Afwezige. Een beetje te veel brieven eigenlijk, en te lang ook. Brahms' antwoorden werden steeds korter, en op zekere dag begon Engelmann al te geloven dat het met de vriendschap gedaan was, toen hij opeens een pakketje bij het postkantoor mocht komen ophalen. Brahms' kersverse *Derde strijkkwartet*. Dat was niet alles: Brahms had het aan Engelmann, bevlogen amateurcellist, opgedragen! 'Een mooier Kerstgeschenk kan ik mij niet voorstellen!' schreef Engelmann enthousiast terug, om daarover te gaan uitweiden op de wijze waar Brahms dus misschien wat allergisch voor was.

Maar een mooi geschenk wás het. Lichter van toon dan de eerste twee kwartetten, maar zeker niet minder interessant: het eerste deel bijvoorbeeld zit stampvol quasi-wisselende maatsoorten en contrasten in tempo. Het Agitato werd zo geliefd dat het ook wel los wordt uitgevoerd. (Stephen Westra)

Er zijn niet veel strijkkwartetten die kunnen terugkijken op een geschiedenis van 80 jaar. Maar het **Borodin Quartet**, opgericht in 1945, kan het. Tijdens de Koude Oorlog trad het ook in het Westen op, terwijl het in de communistische USSR evenzeer beroemd was. Het kwartet speelde bijvoorbeeld op de begrafenis van Stalin en Prokofjev. Na al die jaren is het, na verschillende wisselingen in de bezetting, nog helemaal in topvorm; de leden studeerden altijd af aan het Moskous conservatorium. Na aanvankelijk Moscow Conservatoire Quartet te hebben geheten, vernoemt het ensemble zich sinds 1955 naar Alexander Borodin, de 'vader van de Russische kamermuziek'.

Binnenkort in Muziekgebouw Eindhoven

Wo 22 apr '26 **Sheila Sitalsing & Berlage Saxophone Quartet**
Waar ik me voor schaam

Vr 24 apr '26 **Les Récréations**
Bachs Kunst der Fuge

Do 21 mei '26 **Hervé Joulain, Storioni Trio & Sarah McElravy**
Een brief uit Düsseldorf

Zullen we Vrienden worden?

Vrienden van Muziekgebouw Eindhoven draagt bij aan het voortbestaan van onze mooie concertzaal en ondersteunt de realisatie van bijzondere projecten. Voor een paar tientjes per jaar ben je al Vriend en natuurlijk krijg je daar ook iets voor terug! Scan de QR-code, lees meer over de voordelen en meld je aan.

